

ЕКОНОМІЧНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ. МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСПРАВЕДЛИВОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. Розглянуто проблему економічної справедливості та несправедливості. Проаналізовано різні шляхи визначення ступеня економічної несправедливості в суспільстві, у тому числі методи М. Лоренца та К. Джині.

Аннотация. Рассмотрена проблема экономической справедливости и несправедливости. Проанализированы различные пути определения степени экономической несправедливости в обществе, в том числе методы М. Лоренца и К. Джини.

Annotation. The article is devoted to the problem of economic justice and injustice. The various ways of determining the degree of economic injustice in society including the methods of M. Lorenz and K. Gini are discussed.

Ключові слова: економічна справедливість, крива Лоренца, індекс Джині.

Поняття "справедливість" належить до широкого спектру відносин в економічній, політичній і правовій сферах.

Це поняття є дуже давнім, воно має глибоке коріння у первісно-родовій культурі, коли відносна справедливість була законом життя. П. Лафарг вважав, що поняття "справедливість" склалося внаслідок приборкання "хапального інстинкту" [1]. Також він вказував, що "людські корені поняття справедливості є пристрасною до помсти і почуттям рівності" [2].

Разом із тим ще з часів Сократа існує ідея *моральної природи* справедливості. Вона бачиться глибоко укоріненою в міжособистісних відносинах. Отже, категорія справедливості є одним із фундаментальних *принципів* виміру моральності суспільних та міжособистісних відносин. Дія принципу справедливості у вигляді належної оцінки моральних чеснот особистості надихає її. І навпаки, несправедливість породжує відчуття безпорадності перед життям та спричиняє руйнування моральності відносин.

Виникнення майнової нерівності руйнує первинні уявлення про справедливість. Це поняття значно ускладнюється, хоча в буденній свідомості донині зберігається уявлення про справедливість як майнову рівність. Аморалізм ситуації майнової нерівності полягає у визнанні несправедливості як норми соціальних відносин. Новою умовою дотримання справедливості стає закон, а моральна складова відходить на другий план.

Певний час панувала думка, що "людське" (моральне) й "економічне" несумісні. А. Сміт першим спробував пояснити економічні відносини між людьми з урахуванням особливостей їхньої натури [3].

Сміт присвятив багато роздумів поняттям соціальної та економічної справедливості. Він розрізняв ці поняття і дійшов висновку, що найбільш справедливий соціальний устрій може бути забезпечений там, де буде надано право кожному вільно конкурувати своїм вмінням і капіталом з умінням і капіталом іншої особи або груп осіб. На його думку, саме така справедливість служить міцним фундаментом для громадянського суспільства. Сміт довів, що в основі економічних механізмів розвитку лежить прагнення до власної вигоди: людина переслідує власні цілі, але при цьому вона змушена робити те, що потрібно суспільству в цілому [4].

Бажання справедливості є постійною основою політичних, соціальних і економічних процесів у суспільстві, рушійною силою його розвитку. Але соціальне життя базується на таких суперечливих рисах людини, як стремління до добробуту і дух суперництва, природний егоїзм і схильність до обміну, жадоба справедливості і почуття власності.

Економічна несправедливість відіграє не тільки негативну роль, але є, перш за все, рушійною силою сучасного суспільства. Одним із головних факторів економічного прогресу людства слід, безумовно, вважати стремління до зростання власного добробуту.

В економічній реальності несправедливість виникає на підставі нерівності доходів населення. Існують різні методи визначення ступеня економічної нерівності як прояву економічної несправедливості.

Крива Лоренца показує ступінь нерівності доходів сімей. "Частка сімей" розташована на осі абсцис, а "частка доходу" – на осі ординат. Теоретично абсолютно рівний розподіл доходів, якого не існує в дійсності, представлено бісектрисою ОЕ. У будь-якій її точці даний процент сімей, наприклад 20, отримують відповідний процент доходу – 20. Фактичний розподіл доходу представлено кривою. Чим більший розрив між лінією абсолютної рівності доходів і

Криві Лоренца відображують соціальну політику вирівнювання доходів, яка проводиться державою за допомогою оподаткування та різноманітних програм. Прогресивна податкова система вимагає стягування більш високого податку з більш високих доходів. Унаслідок здійснення різних соціальних програм збільшуються доходи найменш забезпечених верств населення. На основі відповідних даних можна побудувати криві Лоренца, які відображують розподіл доходів до виплати податків, після їхньої сплати, після отримання виплат за соціальними програмами.

Для практичних розрахунків розподілу доходів використовують кілька показників: коефіцієнт Джині, індекс Гувера, доцільний коефіцієнт.

Індекс Джині, запропонований італійським економістом Коррадо Джині, розраховують на основі кривої Лоренца. Чим більш опуклою буде крива Лоренца, чим більш нерівномірним буде розподіл, тим більшим буде коефіцієнт Джині. При абсолютній нерівності коефіцієнт дорівнюватиме 1 [6]. І навпаки, при абсолютній рівності коефіцієнт дорівнює нулю. Таким чином, коефіцієнт Джині приймає значення від 0 до 1 (для зручності його публікують від 0 до 100).

Індекс Гувера (або індекс Робін Гуда) – це та частина загального доходу суспільства, яку необхідно перерозподілити, щоб досягти рівності. Тобто скільки потрібно забрати у багатшої половини суспільства і віддати біднішій половині. Графічно він представляє найдовший вертикальний відрізок, що з'єднує фактичну криву Лоренца з лінією рівності [6].

Доцільний коефіцієнт – відношення доходів 10 % найбагатших громадян до доходів 10 % найбідніших громадян. У Японії, наприклад, доцільний коефіцієнт становить 4,5; для країн Євросоюзу він дорівнює приблизно 6 – 8. В Україні за різними оцінками він може дорівнювати від 40 до 70.

Сучасні розвинуті держави приділяють багато уваги проблемі економічної справедливості. Однак, визнаючи важливість цього питання, його не можна абсолютизувати. Треба зазначити, що навіть досягнення повної економічної справедливості, саме собою не зробить людей щасливими. Якщо людина, маючи певні задатки, не реалізовує себе, для неї економічна рівність та справедливість втрачає значення.

Наук. керівн. Потоцька Ю. І.

Література: 1. Категорія "справедливість" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-8994.html>. 2. Справедливість як принцип моралі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/etika/part1/001.htm>. 3. Людина в соціальній економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/73/5321.html>. 4. Мікроекономічний погляд на економічну справедливість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zhukowskyi-stas.livejournal.com/22545.html>. 5. Крива Лоренца [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pro-groshi.info/content/kryva-lorentsa>. 6. Економічна теорія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1680102838139/politekonomiya/kryva_lorentsa.